चतुरङ्गे तुरग बन्धः

तरसाऽता दयाराऽख रामामोद्य दरापहा ।

क्षणमा भाक्षिहाऽलेपा रक्षतु प्राज्ञ्यति प्रति ॥ 103 ॥

अयं चतुरङ्ग बन्धे पङ्क्तितिशोलेख्य श्लोकः । तुरगपदोधृत श्लोकस्तु ''तमोदपतिहा प्राण सादरा पातिभाऽक्षरा । मारमाता क्षिप्रहाया लेखराज्ञ्यद्य रक्षतु'' ।

त 1	र 30	सा 9	ता 20	द 3	या 24	रा 11	ख 26
रा 16	मा 19	मो 2	द्य 29	द 10	रा 27	प 4	हा 23
क्ष 31	ण 8	मा 17	भा 14	क्षि 21	हा 6	ले 25	पा 12
र 18	क्ष 15	तु 32	प्रा 7	ज्ञ्य 28	ति 13	प्र 22	ति 5

पूर्वं द्वात्रिंशत् कोष्टक्रमेण लिखितः । चतुरङ्गरीत्या चतुष्षष्टि कोष्टक्रमेण लेखने तुरगपदक्रमेण श्लोकोद्धारे द्वात्रिंशत् कोष्ठाः पर्याप्ताः । शेषाणां किञ्चित् छिन्नं निवेश्य दर्शने तेपि तुरगपदो धृता भवन्ति । पूर्वार्धः पूर्वभागे उक्तं । * * * * * * तरभागे पठनियूयं । तरसेति । चतुरङ्ग बन्धे पङ्क्तशो लेख्य प्रथम श्लोकार्थः अता-कोपशून्या । दयारा-रा आदाने, दयवतीत्यर्थः अखरो-अतीक्ष्णा । अमोद्यदुरापहा-अमया-अविद्यया उद्यन् यं अरः - यानाभावः तमपहन्तीति तथा भूता । क्षणमा-उत्सवप्रिया । क्षणे-उत्सवे मा-धीः यस्याः । भाक्षिहा-भयादीप्त्या सर्वेषामक्षिणी हन्तीति तथोक्ता । अलेपा-गर्वशून्या । प्राज्ञी-सर्वज्ञा मा-लक्ष्मीः । तरसा-शीघ्रं । अति अत्यन्तं, प्रति-मुहुर्मुहुः रक्षतु । अत्यन्तं रक्षणं नाम सर्वविषय रक्षणं ।

तुरगपदोधृत श्लोकार्थस्तु (एवम्) तमोदपतीति । तमोदपतिहा - तमोदाः शोकप्रदाः ये असुरादयः तेषां पतीन् - श्रेष्ठान् हन्तीति तथोक्ता । प्राणसादरा प्राणेषु आत्मसु आदरवती । पा-प्रसन्ना अतिभा-निरतिशय तेजस्विनी । अक्षरा-नित्या । क्षिप्रहाया-क्षिप्रं शीघ्रं हे-हरौ, अयः शुभावहविधिः यस्यास्सा । लेखराज्ञी-देव चक्रवर्ती । महिषी। भगवतो देवराजत्वात् तत्पत्न्याः देवराज्ञीत्वं । एवं भूता मारमाता-लक्ष्मीः अद्य रक्षतु । तमो

त 1	(1) र	सा 9	(13) ता	द 3	(3) या	रा 11	(7) ख
रा 16	(12) मा	मो 2	(2) द्य	द 10	(6) रा	प 4	(4) हा
(16) क्ष	ण 8	(10) मा	भा 14	(14) क्षि	हा 6	(8) ले	पा 12
(11) र	क्ष 15	(15) तु	प्रा 7	(9) ज्ञ्य	ति 13	(5) प्र	ति 5
(17) त	र 30	(29) सा	ता 20	(19) द	या 24	(23) रा	ख 26
(32) रा	मा 17	(18) मो	द्य 29	(26) द	रा 27	(20) प	हा 23
क्ष 31	(28) ण	मा 19	(30) भा	क्षि 21	(22) हा	ले 25	(24) पा
र 18	(31) क्ष	तु 32	(27) प्रा	ज्ञ्य 28	(25) ति	प्र 22	(21) ति

राहौ गुणे ध्वान्ते शोके । देहान्तरानिले प्राणे जीवा पर मानि नोः । पस्त्रिष्वार्ते प्रसन्नेच । भश्शंकरे हरौ मूर्ध्नि । अयश्शुभावहो विधिः । त शब्दः पुंसि संभोगे विश्चये गोपपुच्छयोः । मास्त्री मानेमृतौ वेला मेधा श्री । रं क्लीबे रुधिरे मूर्ध्नि ध्यान व्योम । लेपो भाजन गर्वयोः । अति स्यादधिकार्योक्तौ प्रशंसायामतिक्रमे । प्रति - प्रतिनिधौ इत्तं भूतार्थानाभि मुखयोः । वीप्सायां लक्षणे भागे । इति सर्वत्र नानार्थ रत्नमाला ।

1 to 32 तमोदपतिहा प्राण सादरा पाति भाक्षरा ।
मारमाता क्षिप्रहाया लेखराज्ञ्यद्य रक्षतु ॥

(1) to (32) रद्ययाहाप्रराखलेज्ञ्य मारमाताक्षितुक्ष ।
तमोदपति हारापातिद प्राणसाभाक्षरा ॥

हल बन्धः

वासवानलपाशाद्याद्याशा पालनतस्तुत ।

तवाच्युत पदं वन्दे यजतां ममतां जय ॥ 104 ॥

वासवेति । वासवः अनिलः । पाशः आद्यः - मुख्यः यस्य सः पाशाद्यः वरुण इत्यर्थः । ततश्च इन्द्राग्नि वरुण प्रमुख दिक्पालैः नतस्तुत इत्यर्थः । यजतां त्वदाराधकानां ममतां -अहंकार ममकारादिकं, जय- नाशाय । एवं च त्वदाराधकस्य मम अहंकारादिकं च नाशयेति भावः ।

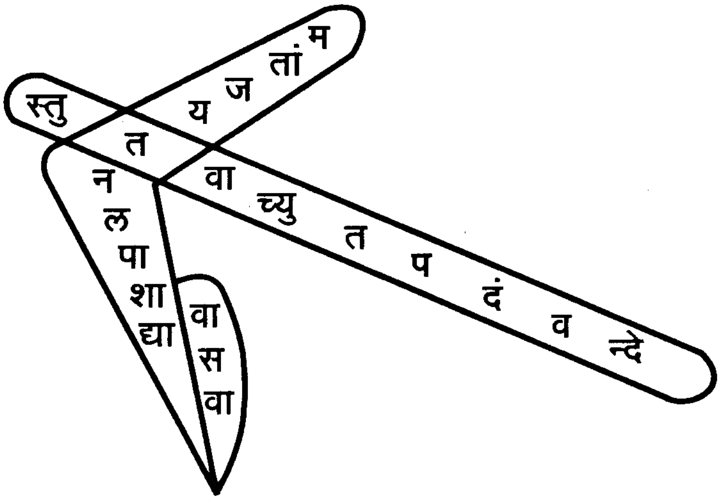

हलबन्धस्यैव कोष्ट क्रमभेदः

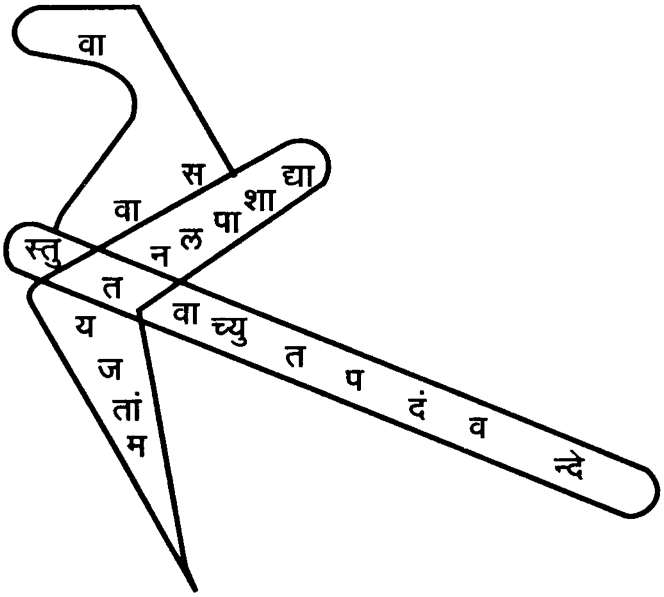

विणा बन्धः

पारावारक्षितिपतिभवा भव्य दिव्यस्वरा-स्वर्वामोर्वादि स्तुतपद पयोजातयुग्माखिलेड्या ।
राकाचन्द्र प्रतिमवदना स्मेर पाथोजहस्ता शक्ता शस्ता हरिपद्युगन्यस्त चित्ता रमाव्यात् ॥ 105 ॥

पारावारेति । स्पष्टोर्थः ।

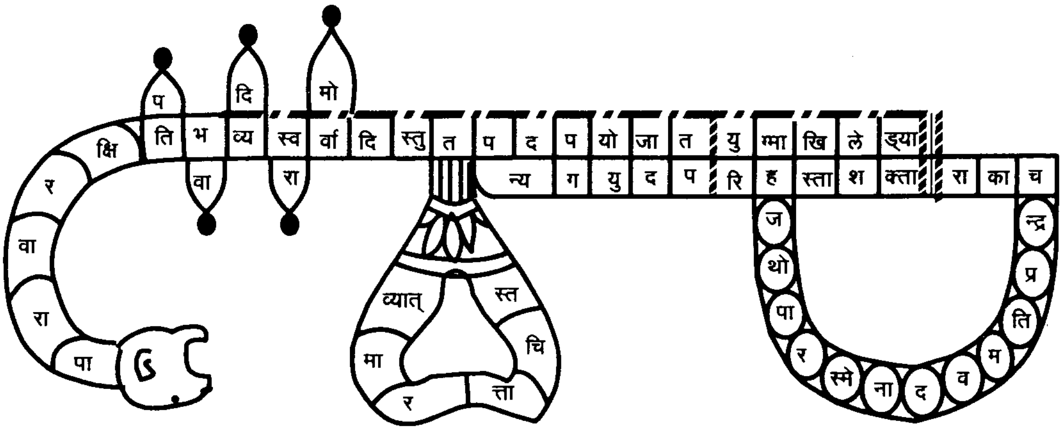

निश्रेणिका बन्धः

वन्दे दशास्यान्तकमंगदस्व -
श्रीराघवत्वादरमाशरघ्न ।
देवेन्दिरावन्दित शान्तचित्त
दमादरामन्द दयारयाद ॥ 106 ॥

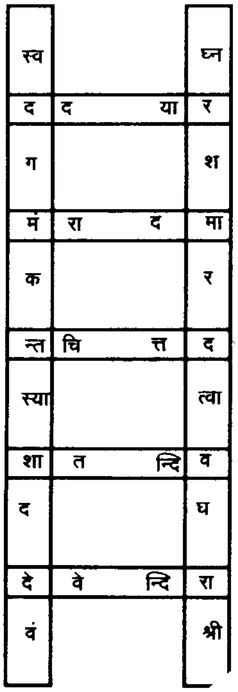

वन्देति । अङ्गदस्व - अङ्गदस्य आत्मीय भगवतो भक्त-पराधीनत्वात्-अङ्गदस्य च तत् भक्तवरत्वात् तत् पराधीन इत्यर्थः । लक्ष्मण भरतादिष्वाङ्गदेपि स्वामिनो भ्रातृवात्सल्य इति भावः । अर-नाशरहित । याद-शोभाप्रद । अदरं - भयरहितं । यद्वा न विद्यते दरो यस्मात् आश्रितानामिति वा अदरः तं । अथवा वन्दे इति क्रिया विशेषणं । शिष्टं स्पष्टम् । रः पुमान् पावके कामे क्षये शोभालके इति नानार्थ रत्नमाला ।

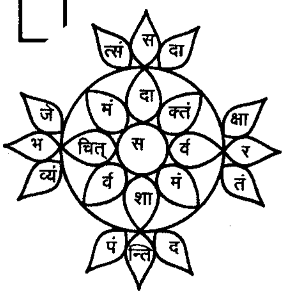

तुला बन्धः

सारस्फुरत्स्फारगुण त्रिधामन् राधापते दानवदावदाव ।

मोदप्रद श्रीदयितारिकाल राकास्य मां धीरवदावदाव ॥ 107 ॥

सारेति । साराः-श्रेष्ठाः स्फरन्तः स्फाराः अधिकाश्च गुणा यस्य तथा भूतं । त्रीणि धामानि यस्य-तथोक्तम् । अंभस्य पारे भुवनस्य मध्ये नाकस्य पृष्ठे इत्युक्त वेंकटाचल क्षीराब्धि परमपद स्थानत्रय रसिकेत्यर्थः । दानवा एव दावाः वनानि तेषां दाव-वनाग्नि भूत । धीर-धृष्ट-अत एव वदावद-सभायं सर्व मनोरञ्जकत्वेन न्यायादि व्यवहतेत्यर्थः । यद्वा धीरवदावदेत्येकं पदं । धीरेषु वदावद-अति श्रेष्ठेत्यर्थः । शिष्टं स्पष्टं । वदोवदावदो वक्ता वागीशो वाक्पतिः समौ इत्यमरः । दवदावौ वनारण्यौ वह्नी इत्यमरः ।

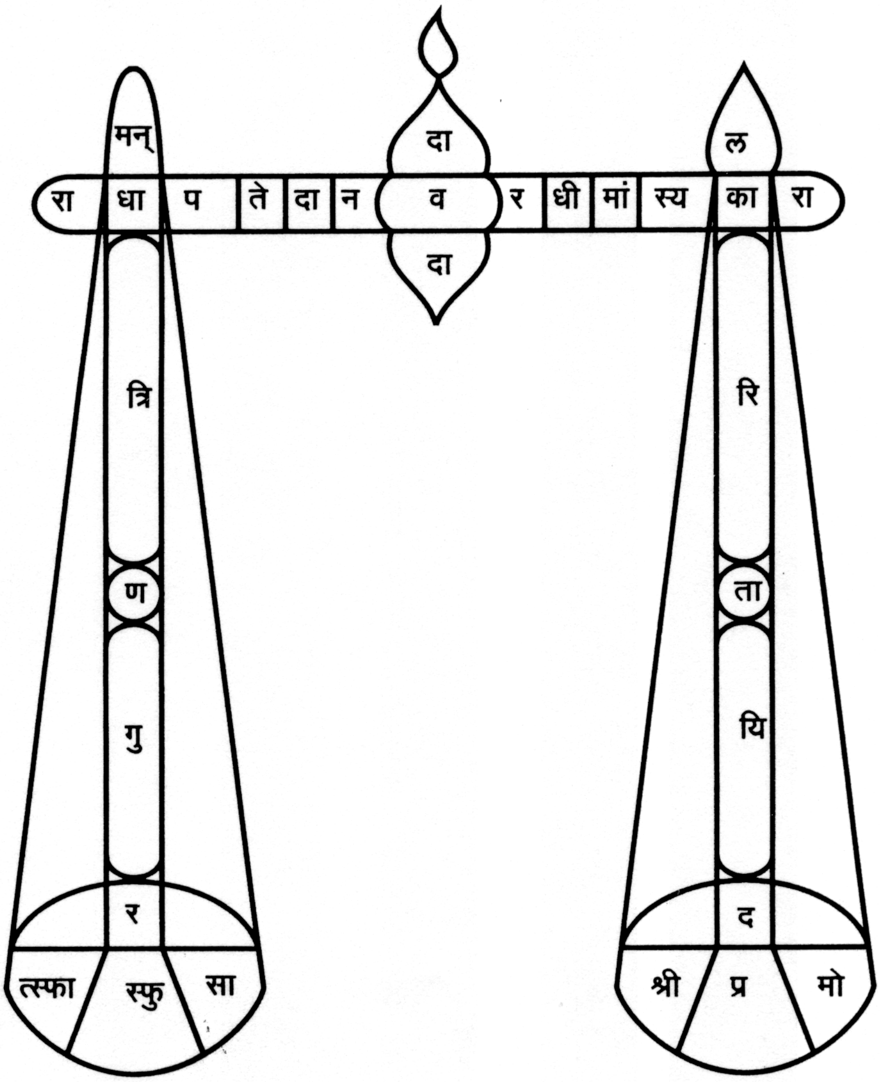

नव वर्षक जंबू द्वीप बन्धः

कंस प्रभङ्ग प्रद माधवाव कंजस्फुरद्वक्त्र वसादरुक्ष ।

क्षपेश वक्त्र प्रभधर्म भाव वरप्रद प्रस्पुरदंबुजाक्ष ॥ 108 ॥

व्या-वसां अदन्तीति-वसादाः -राक्षसाः तेषां रुक्ष भयंकरेति भावः । कञ्जेत्यादिना पद्मतुल्यत्वं । क्षपेशेत्यादिवा चन्द्र तुल्यत्वं मुखस्योक्तं । उभय सांयासंभवात् । धर्म भाव-धर्मेषु आचार मूलेषु सत्कर्मसुभावः यस्य । आचार प्रभवो धर्मो धर्मस्य प्ररुरच्युत इति वाक्यमत्रानु-सन्धेयं ।

(रक्षस्त्वप्रेम्ण्यचिक्कणे इत्यमरः PKS)

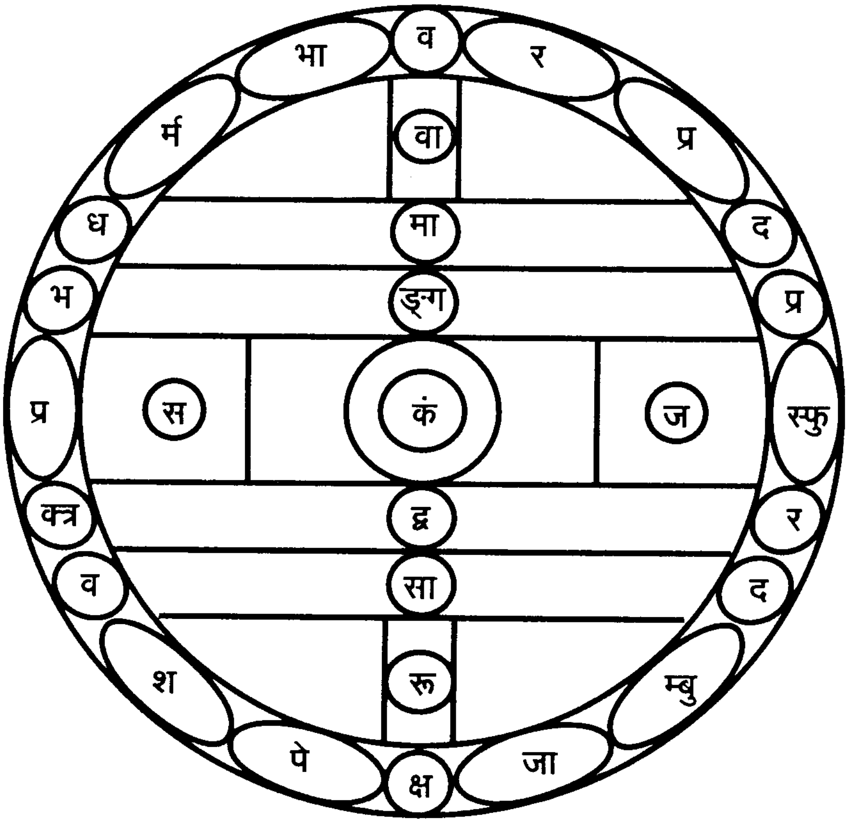

दीपस्तंभ बन्धः

देवदेव ममादम्भ दयादरदराहर ।

हताराते हरेविष्णो हरादरदमामव ॥ 109 ॥

देवेति । अदंभदय - निर्व्याजकृप । अदरद-आश्रितानां अभयप्रद । राहर-रः-अग्निः अः ब्रह्मा हःरुद्रः एते रे - कुक्षौ यस्य तथा भूतः सर्वभूतोपलक्षणं उक्त देवतात्रयमिति बोध्यं । सर्व चराचरकारण भूतेति भावः । हरादरद-रुद्रत रुद्रेत्यर्थः । मम देवदेवेति अन्वयः । शिष्टं स्पष्टं । रः पुमान् पावके कामे रं क्लीबे रुधिरे मूर्ध्नि याने व्योमाण्ड कुक्षिषु । हश्शंकरेहरौ । अकारो ब्रह्मविष्ण्वीश । इति नानार्थ रत्नमाला ।

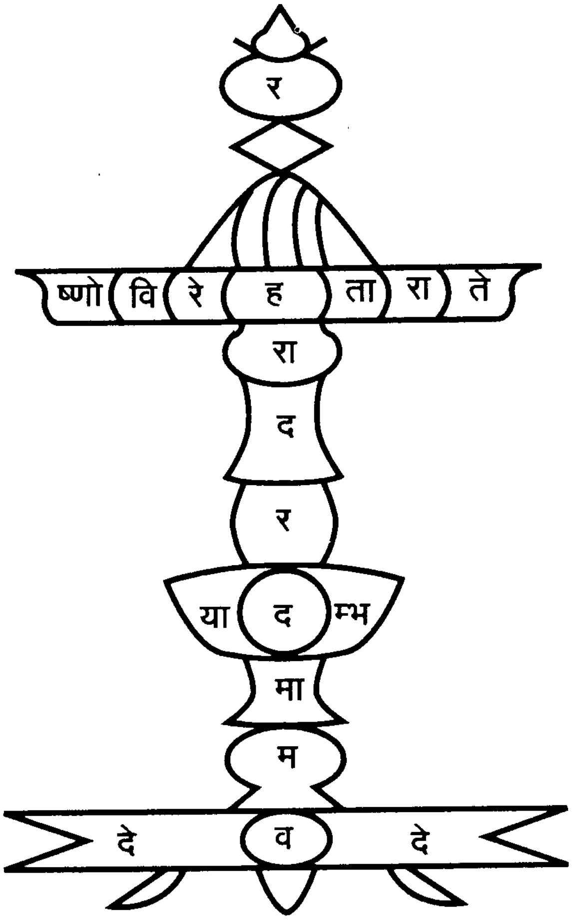

वृक्ष बन्धः

रचिता सदमोदासा दामोदरमता सदा ।

सतामधिकदा पद्मा पदाकमलभाऽसहा ।

सभालसदिरामाव्यात् मारादिजननी शुभा ॥ 110 ॥

रचितेति । अमोदः - दुःखं । असतां अमोदः रचितः यया सा । पदेत्यादि-कमलादायधिक श्रीक पदेति अर्थः । समायां परिषदि लसन्ती इरा-वाक् यस्यास्सा । तद्विषयक बागेव सर्व सभास्वपि प्रकाशत इति भावः । शिष्टं स्पष्टम् ।

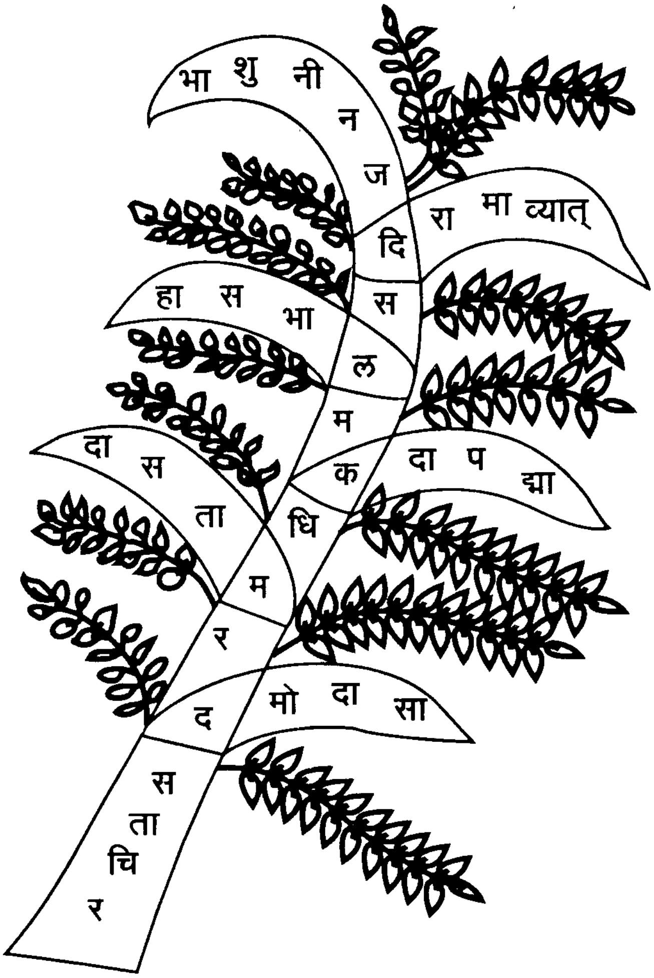

घटिका यन्त्र बन्धः

सकल सुरवर श्रीवन्द्य वन्दारु चारुस्थिरतर फलदालस्यन्दमेदं रमेश ।

सरुडसुरविनाशे साश राम क्षमध्वं मम महदघदण्डं रक्ष रक्ष प्रजेश ॥ 111 ॥

सकलेति । सकलसुरवरैः श्रिया च वन्द्य । वन्दारुस्येर्थः सेवेकेभ्यः चारूणि आनन्दप्रदत्वेन रम्याणि-स्थिरतराणि शाश्वतानि च फलानि ददातीति - वन्दारुचारुस्थितर - फलद । सुविना शेसाश-सकोपासुर विनाशाभिलाषेत्यर्थः । रमेश - श्रियः पते । अत एव प्रजेश-सर्वेश्वर राम मम आलस्यं - जाडयं दम-नाशय । मदज्ञानं निवर्तय इत्यर्थः । ममम‍हत् अघदण्डं दण्डवत् अनुवर्तमानं अघं क्षमध्वं । रक्ष रक्ष । अविद्यापापरूपा - निष्टानिवृत्तिं कृत्वा इष्टाञ्च दद ।

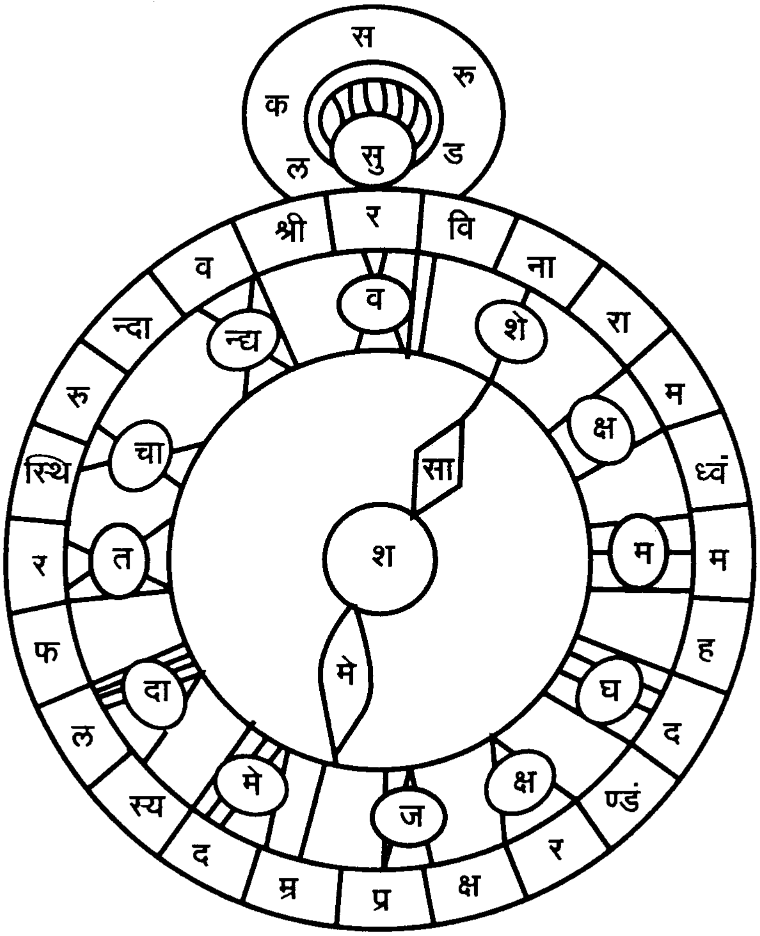

॥ बन्धं १०० सम्पूर्णम् ॥

प्राचीन लक्ष्यात् प्रायेण युक्त्या चोहेन दुष्कराः ।
बन्धा बहुविधाश्चित्रा रसिकानन्ददाः कृताः ॥
पञ्च श्रीश सदायुधान्यथ रक्षाङ्गानां क्रमास्सप्तवै
चत्वारो मनवः भोगोपकरणान्येकदशोक्तान्यथ ।
सेनाङ्गानि षडायुधानि दश तत् गोमूत्रिका सप्तकं
सर्पास्सप्त सटा सरोजगणना सङ्कीर्ण संख्या तरिः ॥
इत्थं चित्रमये काव्ये शत बन्ध परिष्कृतः ।
द्वितिय्योऽपि परिच्छेदः समाप्तिमगमत् क्रमात् ॥

इति श्रीरामभद्रविरचिते चित्रकाव्ये द्वितिय्य परिच्छेदः समाप्तः ।

इतिश्रीशैलकुलतिलकेन श्रीनिवासयतीन्द्र महादेशिक कटाक्ष लब्ध सत्ताकेन श्रीरामभद्र बुधवरेण विरचितं चित्रकाव्यं समाप्तम् ।

(सम्पादकस्य टिप्पणि । पञ्चेति-अत्र कविः स्वविरचित शत बन्धानां पृथक् रूपेण संख्या विवरणं करोति) ।

तच्च एवं	-	नारायणस्य पञ्चायुधबन्धाः	-	५
		चक्रबन्धाः	-	७
		मन्त्र बन्धाः	-	४
		भोगोपकरण बन्धाः	-	११
कटपयादि सूत्रानुसारेण		सेनाङ्ग बन्धाः	-	६
सटा - १७		आयुध बन्धा :	-	१०
तरिः - २६		गोमूत्रिका बन्धा :	-	७
		सर्प बन्धाः	-	७
		पद्म बन्धाः	-	१७
		सङ्कीर्ण बन्धाः	-	२६
		अहत्य बन्धाः	-	१००

इति बोध्यम् ।